

Сукаленко Т. М. Метафоричне вираження концепту жінка в українській мові / за ред. Л. О. Ставицької. – К. : Інститут української мови : Вид. дім Дмитра Бураго, 2010. – 240 с.

Розвиток сучасної соціолінгвістики, яка вивчає особливості функціонування мови в різних групах людей, об'єднаних за віковими, статевими, професійними, соціальними ознаками, вплинув на зростання уваги до лінгвістичного аспекту гендерних досліджень. В Україні гендерна лінгвістика, як відгалужена від соціолінгвістики, перебуває на стадії становлення. Питання визначення підходів до тлумачення певних категорій гендерології дедалі більше привертають увагу мовознавців.

Т. Сукаленко досліджує особливості метафоричного вираження концепту *жінка* в українській мові. У монографії показано взаємодію й взаємозумовленість базових понять *гендер*, *концепт*, *мікроконцепт*, *метафора*, *парадигма*, а також характер зв'язку поняття *гендер* із психологічними поняттями *стереотип*, *роль*, *відмінність*. Приділяючи значну увагу питанню стереотипізації як складнику концептуальної ін-формації, виду соціальної категоризації, авторка звертається до досліджень лінгвістів, етнографів, етнолінгвістів, когнітологів, психологів, соціологів і доходить висновку, що «на мовному рівні гендерні стереотипи вивчають як системи знаків, що представляють етно- та соціокультурні уявлення про яскраво вираженого чоловіка або жінку і ґрунтуються на асоціативних зв'язках, де метафора є частковою формою втілення гендерних стереотипів, які допомагають визначити і національно специфічні, і універсальні властивості функціонування гендерно виокремлених метафоричних номінацій» (с. 28).

Авторка формулює складні завдання: визначити принципи структурування системи типізованих образних парадигм з їхніми підсистемними утвореннями як засобами словесного втілення концепту *жінка* в українській мові, а також комплексно дослідити систему метафоричних номінацій на позначення жінки в українській лінгвокультурі. Для розв'язання цих завдань у монографії використано різні методи (описовий, метод компонентного аналізу, естетичного спостереження над словом у художньому тексті), зіставно-типологічну методику функціонування метафоричних номінацій не тільки в писемних джерелах, а й під час живого усного мовлення.

На основі аналізу типізованих парадигм та асоціативного експерименту в монографії визначено структуру концепту *жінка*; окреслено специфіку гендерної стереотипізації метафорично втілених ознак жінки за певними мікроконцептами.

Питання про те, як саме й на основі чого українці номінують жінку, Т. Сукаленко розкриває, застосовуючи когнітивно-ономасіологічний та семасіологічний підходи до аналізу метафоричних конструкцій, на матеріалі картотеки метафоричних номінацій осіб жіночої статі, створеної шляхом вибірки з лексикографічних джерел, текстів художніх творів, епістолярної спадщини українських письменників та на основі спостережень за сучасним усно-розмовним мовленням. Авторка вдається і до соціолінгвістичних методів, зокрема включеного спостереження та анкетування, що дозволили їй отримати нові дані в ході асоціативного експерименту.

Авторське бачення шляхів вирішення поставлених завдань визначило структуру рецензованого дослідження, яке складається з трьох розділів: «Теоретичні аспекти дослідження гендерних стереотипів у лінгвогендерології», «Типізовані образні

парадигми як засоби словесного втілення концепту *жінка*», «Концептуалізація гендерних стереотипів у системі метафоричних номінацій на позначення жінки».

У першому розділі читач знаходить огляд праць з гендерної тематики, у яких поняття *гендер*, *гендерний стереотип* потрактовано як один з видів соціальних стереотипів, що базується на прийнятих у суспільстві уявленнях про маскулінне та фемінне, про їхню ієрархію, визначаючи особливості гендерних стереотипів на когнітивному та мовному рівнях.

Відомо, що гендерні стереотипи впливають і на розвиток різноманітних уявлень людей про маскулінне та фемінне. Із цим пов'язане поняття концепту як основного поняття когнітології, що відтворює зміст результатів усієї людської діяльності. Подаючи різні погляди учених на концепт, авторка цілком слушно наголошує на необхідності дослідження концепту *жінка* як різнобічного культурного та соціопсихологічного утворення, що реалізується посередництвом мовних одиниць, зокрема метафори. У монографії подано різні класифікації метафор, визначено її зв'язки із символом та порівнянням. При цьому наголошено, що вилучення з порівняння компаративної зв'язки не порушить метафоричності вислову й дозволить кваліфікувати це як основний прийом створення метафори.

У другому розділі роботи «Типізовані образні парадигми як засоби словесного втілення концепту ЖІНКА» визначено 10 типів парадигм на основі принципу, запропонованого Н. Павлович, і проаналізовано їхнє лексичне наповнення. Погоджуючись з А. Архангельською, Т. Сукаленко відзначає ефективність саме такої методики аналізу метафоричних конструкцій.

У межах 8 парадигм визначено лексико-семантичні поля. Аналізуючи семантику метафоричних конструкцій, зміну значень лексем, авторка виділяє семантичні доміанти, символічні значення, подаючи паралельно пряме значення лексеми для спостереження над значенневими трансформаціями складників образних конструкцій.

У третьому розділі «Концептуалізація гендерних стереотипів у системі метафоричних номінацій на позначення жінки» заслуговує схвалення намагання дослідниці з'ясувати структуру концепту *жінка* та його втілення в системі метафоричних номінацій. Хоча Т. Сукаленко бере за основу концептуальну структуру, яку запропонувала О. Чибишева, проте виокремлює не три, а п'ять мікроконцептів, визначаючи рівнями їхньої структури концептуальні аспекти та концептуальні ознаки.

В одинадцятому підрозділі другого розділу роботи «Метафоричний образ жінки в мовній свідомості українців» висвітлено результати спрямованого асоціативного експерименту, який мав на меті зафіксувати наявність метафоричних номінацій фемінітивів у мовній свідомості чоловіків та жінок, встановити й описати індекс частотності їхнього вживання.

Географія респондентів широка (Київ, Харків, Луганськ, Одеса, Черкаси), авторка виявила, з чим або ким представники різних регіонів України асоціюють жінку, які оказіональні номінації можливі, які саме метафоричні номінації вжито у функції апелювання та наскільки часто використані номінації дублюють зафіксовані у словниках і різнотипних дискурсивних практиках метафоричні назви. Експеримент, який провела Т. Сукаленко, засвідчив, що поряд із метафоричними назвами, які дублюють зафіксовані у словниках номінації жінки, у мовленні українського етносу є й оригінальні асоціативні назви: *леопард*, *віл*, *слон*, *зайчиха*, *дятел*, *мурашка*, *гілочка*, *орхідея*, *тюльпан*, *пролісок*, *книга*, *кочерга* та ін.

Рецензована монографія є завершеною працею, яка подає науково виважену концепцію автора.

Заслужують на увагу вісім таблиць, що відображають кількісне наповнення метафоричного тезаурусу, та словник метафор на позначення жінки, що може послужитися в лексикографічній практиці для укладання словників різних типів.

Зібраний та упорядкований мовний матеріал можна використати для викладання курсів гендерної лінгвістики, соціолінгвістики, психолінгвістики, лексикології.

Лілія Шутова

Рецензія надійшла до редколегії 03.10.2010